

O HOSPODÁŘÍCH A OBYVATELÍCH.

1.

V společenském i veřejném životě těch let zůstal ne jeden přežitek ze starých dob; v soudnictví ještě středověk, útrpné právo, strašlivé tresty, lámání kolem, upalování. Vnějšíkem však se Praha hrubě měnila, modernisovala. Sic v odlehlejších částech a ulicích zůstávalo při starém, tam všude ještě bídné dláždění, kaluže, strouhy, nevzhledné, nevyšoké domy a domky šindelem kryté, tu a tam i dřevěné, ale v ulicích živějších, kolem náměstí a placu vyrostlo a vyrůstalo kromě nových kostelův a paláců hojně moderních domů střech mansardových, teple červených, a pruželi bohatě vyzdobených. I vnitřek těchto barokových domů jiný rozdělením a uspořádáním, než bylo v domech původu renesančního nebo ještě staršího. Staré mazbauzy (paláce) zmizely; i samo jejich jméno upadalo v zapomnutí, leda že staří lidé v některém starém domě ještě je znali. Tak svědčí r. 1711 jakási žena: „— já sama na plácku (?) aneb mashouze jsem stála a se modlila.“ *)

„Sklípek“, klenutý pokoj, „malý, velký sklípek“ se ještě tou dobou vyskytují, ale jen ve starších

*) Starobylé formy užíval Jakub Ledvinka, vinař a poddaný křížovníků s červenou hvězdou, jenž (r. 1717) říkal, jak asi také jiní říkali, „dvě letě,“ tak jako my dnes ještě říkáme dvě stě.

domech. V nových už jen světnice, oupravnější pokoj, pokojíček, u bohatých často „vyšpalírované“, t. j. čalouny pokryté.

Majetníkům domu neřikalo se domácí pán, nýbrž ještě po starodávnu „hospodář“, tak jako v patnáctém století, kdy v bitvě u Malešova zahynulo v boji proti Žižkovi přes tři sta pražských hospodářů či domácích pánu. Někdy však znamenalo slovo „hospodář“ asi tolik jako správce domu. Tak r. 1707 uvádí se Vojtěch Müller, někdy „lokaj u J. M. pana Dubského z Vitiňevsi, nyní hospodář v domě Černínovském“. Pražští Němci říkali „hospodářovi“ Hauspatron, Hauswirt.

Každý větší dum v Praze měl tenkrát svého žida, jenž vykonával, bydle ovšem v židovském městě, všeliké služby tomu domu, posilky, komisse; takový „hausjud“ prostředkoval také koupě nebo prodeje domů, ač dohazováním zabývali se také křesťané, jako na př. Adam Hantš, měšťan víc než sedmdesáti let, jenž r. 1707 doznal před soudem: „Já se živím s prodáváním nuší a mošen jako i dohazováním domův a bytův, když se mne lidé dožadují.“

Stávalo se, že na prohlídku domu přišel kupec za soumraku nebo večer, tak že bylo nutno prováděti jej se světlem. Svítili svíčkou, ale také loučí, které se v barokové Praze hojně užívalo, a která se v pražské němčině „der Lautsch“ jmenovala, jakož je svědectví z r. 1717: „— — est ist wahr, dass Herr Esser einen Lautsch oder Khünholz angezunden und er die Hauschische Eheleute im Haus hin und hergeführt —“. „— — je pravda, že pan Esser louč nebo-li smolnici zapálil a manžely Hanušovy domem prováděl —“.

Ne každý „hospodář“ oplýval statky vezdejšími; nemajetnou paní domácí byla na př. Voršila Haguicová rodem Jungherrová z Hirschperka, která „toliko samotná s jedinou děvečkou“ ve svém domku „u Barvinku“ řečeném „pozustávala“. Měla jediného syna; ten odešel do světa, „kdež vedle kunštu svého mezi poctivými lidmi chléb svůj dobýval si musil“. Opuštěná paní máma jeho teskně na něj vzpomínajíc, všelijak živobytí protloukala, často s velkou nesnází, neboť vypůjčovala si i na zástavy. Tak uvázl stříbrný koflíček, jistě zbytek z lepších dob nebo z její „vejpravy“*), zástavou u Jana Kopy, měšťana, ve čtyřech zlatých.

Bohatí pražští „hospodáři“ měli výstavné domy se zahradami, nad to za branou vinice a pole; ten onen i „svobodství“ v některém kraji, t. j. svobodný dvůr „s polí, lukami, rybníčky, lesy, vinopalnou, halděrcna, pastvinami“. Zahrad se v Praze tenkrát hojně zelenalo, zvláště na Novém Městě. Bývaly rozsáhlé, často s „lusthauzy“, ano v ulici Ružové sv. Jindřicha čtvrti v zahradě Jana Arnošta Müllera, jenž, mimochodem řečeno, měl svobodství v Lovčicích v kraji berounském, stál r. 1728 kromě lusthauzu také „polhauz“. Nevím, byli-li tento polhauz jen pro rodinné zábavy či byli veřejný, přístupný milovníkům hry míčové.

Čeleď bohatých měšťanů lid namože poddaný, cizí poddaní nebo jejich vlastní, které z jiného poddanství vyjednali, t. j. koupili a tak do své poddanosti přivedli, nebo které zdědili. Tak odkázala bohatá nákladnice piv vaření na Starém Městě „u Pražáku“,**) Terezie Lerchová, všechny své pod-

*) Výchava.

**) Nyní nový dům č. p. 749-I.

dané, „kteréž dílem u nunc, dílem pak i jinde v službách pozůstávají“, synu svému Rafaelovi Bláhovi „mimo Jiřka Žemličky, Anny manželky s dětma, kteréž Karlovi Wirtovi*) s poddaností patřiti budou“. Tedy kupovaly, prodávaly se duše i odkazovaly; ale také presentem se dávaly. Tak odkazuje r. 1728 pražský měšťan Jan Petr Antonín 150 zl. Lyzle, své poddané, „kterou paní baronka Tunklová mně darovala“.

Tedy za onoho času nebyli domácí páni, nýbrž hospodáři; ale nebyli také nájemníci. Ti sluli „obyvatelé“ a nežili v nájmu, nýbrž v „podružství“. Činže však se již tenkrátě říkalo, a neradi ji platili. R. 1707 Rafael Schneider, staroměstský měšťan, upomínal, snad už po kolikáté, svou „obyvatelkyni“ Esteru Šátkovou, na kterou měl také jinak svrchu, aby mu činži zaplatila, a pohrozil jí, že „se sám rychtářem udělá a že ji skrze bitice vyházeti z domu dá“. Šátková, „která měla dobrého nepřitele v hubě (své)“, obořila se na svého domácího pána, ano i zle se na něj kasala (v pravém slova smyslu) a lála a říkavou hůl mu z ruky vytočila, ano jej samého tou hůlí několikrát udeřila, venku, na ulici.

Z toho krutá pranice, takže sousedé musili oba zápasící „rozundávat“. Za té rvačky povalil pan domácí svou nájemnici do strouhy, až jí čepec sletěl, a „přes hlavu ji pěstoval“ a jinak bil, až Šátkovou tak vypěstoval, že musili zavolat lékaře; a také hned poslali pro kněze, ač nebylo nikterak na smrt. I přišel Tobiáš Ledecký ve velké paruce, měšťtín a chirurgus, bez mála šedesátník; byl chirurgus,

*) Rafael Bláha, její syn z prvního manželství, Karel Wirt z druhého jejího manželství.

ale větší strach měl o duši Estery Šátkové než o její tělo a proto pravil panu páteru, který s ním tam přišel, aby napřed duši ošetřil.

„Tu on ji vyzpovídal,“ svědčil pak Tobiáš Le-decký, chirurgus, „a já po zpovědi teprve jsem jí žilou pustil a na její žádost ji zhlídl, jak je zbita. A co já soudím a toho mínění jsem, že když by se jí žila nebyla pustila, snad by o život přijít mohla.“

Esteru Šátkovou zhlídla pak také Alžběta Králová, která ji navštívila, a ta dosvědčila, že Šátková měla po těle „modrý růže“. —

Rodiny žijící „v podružství“ stravovaly se doma. Svobodní obyvatelé měli stravu buď u svých „hospodářů“ nebo u jiných soukromých osob, nebo chodili do hospod. Z těch slynilo v první polovici 18. století několik na Malé Straně; tak hospody či hotely „u zlatého jednorožce“, „v lázních“ proti jednorožci a nedaleko odtud v Mostecké ulici „u tří zvonů“. Tam byl obyčejný oběd o pěti až šesti jídlech bez nápojů za čtyři groše; kdo z hostů jedl nahoře na pokoji, platil osm až deset grošů.

Na Novém Městě vynikající hospoda „u modré hvězdy“ kromě mnohých jiných zvláště na Koňském trhu; ze staroměstských byla nejznámější „v Ungeltě“. Menších hospod ve všech pražských městech dost a dost. V těch se jedlo laciněji nežli v těch výše uvedených, a také se tam sousedsky účtovalo; „šenkýřka“ totiž (číslnice) psávala si křídou na dvěře, co známý host nezaplatil za pivo, víno, za jídlo. Na stravu chodilo se i do zvláštních jídelen i k soukromým osobám. Prohlášena byla jídelna „v železných dveřích“, kdež strožil městský kuchař. Také paní Anna Ludmila Kesslerová, jež

„měla velké hospodářství a mnoho chasy“, mívala „mnoho pánů na stravu, též mladá hrabata“, jako hraběte Kolovrata, hrabata v. Pisnitz a Herborna. —

II.

Dobře se měl na obědech Kryštof Homobon Richter, mladý kupec staroměstský. Nechodil ani do hospod ani do jídelen, nýbrž k svému hospodáři Sichovi, jenž byl také mladý a měl dole ve svém domě „kafehauz“ prostého zařízení, jakého byly všechny tehdejší kafehauzy, kdež „kafesídli“ obcházeli kavárnou s konvicí v ruce a nalévali hostům kávu do šálek. „Obyvatel“ a „strávník“ Kryštof Homobon Richter žil v přátelském poměru se svým panem domácím, jakož i s jeho mladou ženou, kteréž přátelství, s paní Sichovou, čím dále, tím více vroucnělo, třeba že tajeně.

Mladý Richter obědoval s manželou Sichovými. Po obědě se dlouho nezdržel; záhy odcházel do svého pokoje nebo krámu. Jen někdy nepospíchal a zůstal třeba do dvou, do tří hodin odpoledne, to když jedl s paničkou sám, když nebyl hospodář doma. Mladá paní v tom neshledávala nic nenáležitého, anobrž ráda tak dlouho meškala a vyrážela se s mladým strávníkem. Když takto sami sedali, pobýval hospodář u své lásky, na vinici za poříčskou branou. Ta vinice byla jeho milou.

Tenkráté hned za poříčskou či za špitálskou branou už venkov. Tam, kde dnes Karlín, zelenaly se onoho času pastviny, zahrady, vinice; ty dole i ve svazích žižkovských. Pastevci pásli za branou ovce, „letošníky“ i staré skopce na rozeznání všelijak znamenáné, na příklad na čele „s modrým in-

díchem a v pravém nehu s dírou“. Při vinicích také sady ovocných stromů, pod nimiž se krávy popásaly. Vinice vedle vinice, ploty či hradby mezi nimi, někde zeď, někde jen příkop a za mezník mezi nimi tu košatý dub nebo starý míšeňský štěp. V každé větší vinici bouda s lisem nebo i lusthauz.

Tak tu byl venkov, příjemný pobyt na vinici, v sadě i když stromy kvetly, i za horkých dnů, i když se ovoce česalo a víno bralo. Tu tam pod košatými stromy primitivní stolek, lavička; tu „flaše s vínem, pívem stávala a tak k užtku a pohodlí byla ta lavička“.

Sich miloval tiché, zelené zákoutí své vinice. Rád sem chodil, rád tu pobýval; nejednou tu zůstal celý den, ba i dva. Měl tu lehký, dřevěný domek, lusthauz, před kterým se za vlažných večerů příjemně sedělo a ve kterém se libě spalo. Mladá žena se doma pro ty mužovy vycházky nemrzela, nestýskala si, nevyčítala; ano prořekla se, „aby muž na vinici hlavu srazil, že ho nemůže víc vystát, ani k němu srdce mít“. Mělať srdce k jinému, k mladému Kryštofu Honobouovi. Ten ji okouznil, toho si oblíbila a tak prudce zamilovala, že zapoměla na muže i na dvě své malé děti.

Richter sedal s ní dlouho po obědě a sedal večer dlouho v kafehauzu. Jednou odcházel odtud před půlnocí, zrovna když také paní Sichová brala se nahoru. Spolu stoupali do schodu; nad těmi se měli rozejít každý do svého bytu. Bylo právě tu noc před sv. Jakubem, tedy v červenci, v červencové, horké, dusné noci --

Mladá paní nedala nad schody „dobrou noc“, ale tiše se chvějíc, povzdechla, ach, že má v pokojí okna otevřená, že zapoměla je zavřít. A pan Kryštof hned k jejím dveřím a přechoťně, nedo-

čikavě, jakoby udýchán, tak že zavře, že zavře. A paní mlčky svolila.

Oba byli tak zapálení, že ani nezavřeli zcela dveří a nevšimli si, že opodál v temnu stojí Zuzka, děvečka paní Sichové. Ta Zuzana dobře zaslechla, co si řekli, a slyšela, jak pan Richter zavírá okno a slyšela, že v ten okamžik zachrastily kroužky u nebes, jak mladá paní „firhaňky při posteli otevřela“. —

A ta děvečka Zuzana Syknová, která si tenkrát pomyslila, že, kdyby paní byla na ni zavolala, „byla by to voko zavřela a že nebylo potřeba pana Richtra volati“, shlédla za nedlouho zase něco divného.

Večer okolo desáté hodiny šla „pro za krejcar piva“ pro malou holku a tu spatřila dole v kafehauzu, kdež té chvíle nebylo žádných hostů, že její paní sedí panu Richtrovi na klíně. Nahoru přišla pak, bylo po jedenácté, paní Sichová sama, a svlékla se v pokoji, kdež spala také Zuzka s dětmi. Za nedlouho však vstala, obula pantofle, jež prve nechala u dveří, a tiše se vykradla. Zuzana děvečka nespala. Hned, jak paní zmizela, vyskočila, a všecka popuzena jejím jednáním, zavřela za paní dvéře. Neplížila se za ní, vědělať dobře, kam se ztratila.

Asi za půl hodiny se paní Sichová vrátila. Zuzana, neklidně čekajíc, zaslechla, jak vzala za kliku a jak popuzeně řekla: „Proklatá děvka, pokoj mně zavřela.“ I klepala jednou, po druhé. Teprve po čtvrtém zabušení děvečka otevřela a své paní „hned domlouvala a ji z toho trestala, že se za to nestydí a s jinšíma se kalanisíruje a na jiné se věší, že má svýho mladýho a hezkýho pána a děti“. Paní na to prudce, že jí žádná děvečka tak ne-

mluvila; načez Zuzana, že to taky žádná děvka tak nespátřila jako ona.

Paní Sichová se za to napomenutí děvečce odvděčila. Hned nazejtří ráno jí zaplatila a ze služby odbyla. Jednala ve vzteku, nerozvážně. Syknová uemlěla. Sich žaloval. Za té manželské pře Zuzana vypověděla vše, co slyšela, viděla, a dodala, že, kdyby pan Sich to byl mërkoval, byl by pana Riehtra ze stravy dávno vykviťoval. Teď musil pan Kryštof tlomohť ze stravy i z bytu. Ale v srdci paní Sichové asi zůstal. Zdali také ji muž vykviťoval, zdali musila sententia judicii ecclesiastici definitiva in perpetuum, na vždylky, od muže se odebrati, o tom není nic zapsáno. Ta pře skončena koncem září r. 1729, kdy všecka Praha se nadšeně strojila a uádherně se již zdobila na slavnost svatořečeni nového zemského patrona.